

**Образ Енея та його
значення в композиції
поєми Вергілія
“Енеїда”**

Мандри Енея від Трої до Італії

На минулому уроці відбулося наше загальне знайомство з розвитком літератури та культури у Давньому Римі, а також з однією із найдорогоцінніших перлин «золотої доби» Августа - поемою Публія Вергілія Марона «Енеїда».

Еней пройшов непростий шлях від Трої до берегів Італії. Чи була це просто втеча від ворогів з метою врятувати своє життя та життя своїх близьких? Ні! Сенс мандрівки головного героя «Енеїди» був вже заздалегідь визначений Долею, і в «Заспіві» автор проголошує цю думку. Герой, «Долею гнаний нещадно», йде визначеним шляхом. У цьому сенсі Енея можна назвати «людиною Долі».

Зміст першої частини твору

Найважливіші події:

1. Підступна Юнона насилає на великий флот Енея бурю, внаслідок чого у нього залишається лише сім кораблів.
2. Юпітер посилає Меркурія, щоб він відкрив троянцям карфагенські землі.
3. Зустріч і знайомство Енея з Дідоною у храмі, який Дідона збудувала на честь богині Юнони.
4. Еней розповідає про зруйнування Трої:
 - Уві сні Енеєві з'являється тінь Гектора, яка попереджає Енея, що вороги вже заволоділи Троєю, і радить Енею з військом тікати та збудувати нові "мури, проїхавши море".
 - Еней бачить, як Пірр вбиває Пріама, згадує власного батька Анхіса та виносить його з палаючої Трої.

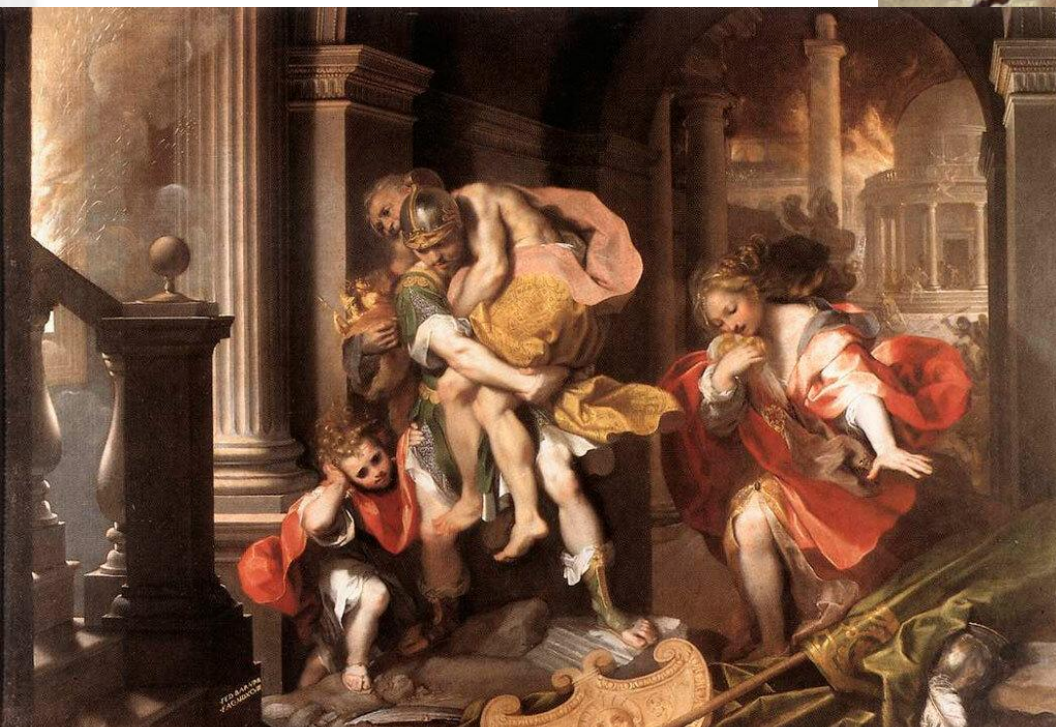

Еней і Дідона

Пьер – Нарсис Герен
*“Еней розповідає Дідоні
про загибель Трої”*

**Доменіко Джованні
“Троянський кінь”**

**Федеріко Бароччі.
«Втеча Енея з Трої»,
1598**

5. Розповідь Енея про мандри, морські пригоди, відвідування островів.
6. Дідона закохується у Енея
«І одружитися з ним побажала прекрасна Дідона.
Хоч із кохання вміває сердешний, та божим наказам
Все ж підкоряючись, він поспішає до флоту.»
7. Еней з товаришами залишають Карфаген. Побачивши, що їх флот відпливає, Дідона проклинає Енея і в розпачі кидається на гострий меч.
8. Буря приганяє флот Енея до Сіцилії.
9. Коло покинутих чоловіками кораблів плачуть жінки по смерті Анхіса; Юнона підбурює їх підпалити флот троянців. Еней просить Юпітера допомогти. У відповідь починається дощ.
10. Тінь Анхіса просить Енея зустрітися з ним у Підземному царстві.
11. Прибувши до Італії, Еней висаджується біля міста Кум. Він іде до жриці Сивілли, яка в храмі Аполлона віщує його долю.
12. По принесенні жертви Прозерпіні Еней із Сивіллою спускаються в підземне царство.
13. Еней зустрічає Анхіса. Той показує йому історію заснування Рима та всіх нащадків — славетних римлян, починаючи з Ромула, засновника Рима, і кінчаючи Марцеллом, племінником і зятем Августа.

Дж. Марія Креспе.
“Еней, Сивілла і Харон”

Клод Лоррен.
“Еней прощається з Дідоною”

Від Ромула до Марцелла

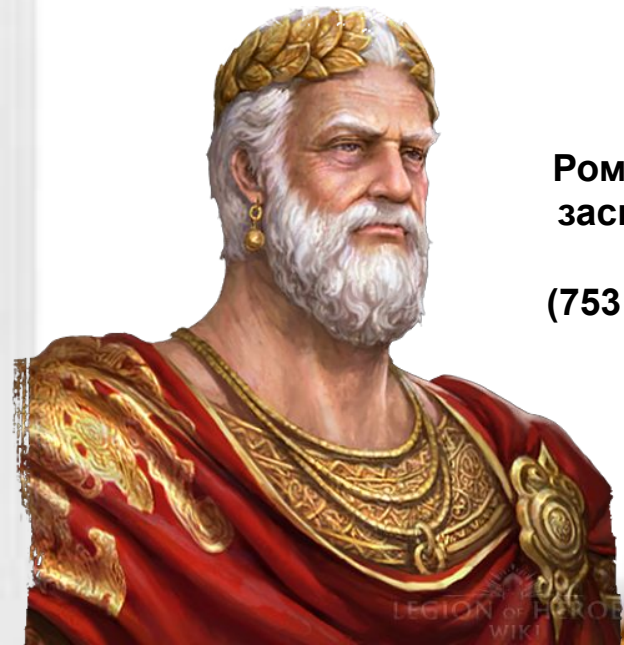
Ромул і Рем – сини Марса і весталки Реї Сільвії

Марцелл,
племінник, зять
Августа

Ж.-Ж. Тайлассон. Вергілій читає “Енеїду” Августу і Октавії. 1787

Ромул, легендарний
засновник і перший
цар Риму
(753 – 717 рр. до н.е.)

“Енеїда” – “Одіссея”

Той, хто прочитав “Одіссею” Гомера, побачить багато спільного у творах Гомера і Вергілія.

- Одіссей і Еней багато страждають, але непересічність цих особистостей дозволила здолати усі перепони на їхньому шляху.
- Як Гомер докладно описує мандри Одіссея від Трої до Ітаки, так і Вергілій дає опис шляху Енея від того ж Іліону (Трої) до Італії.
- Як Одіссей на бенкеті у Алкіноя докладно розповідає про свої пригоди, так само Еней на бенкеті у Дідони описує загибель Трої й тривалі мандри.
- Як Одіссея не хоче відпустити закохана в нього німфа Каліпсо, так і Енея затримує закохана в нього Дідона.
- Еней і Одіссей зійшли в Аїд, щоб побачитися з близькими, та повернулися живими на землю.
- Навіть бурі й шквали на морі під час їхнього плавання - схожі.

Але ці збіги не означають запозичення або плагіату (літературної крадіжки). На такі звинувачення Вергілій відповів мудро, запропонувавши критикам самим що-небудь запозичити у Гомера: мовляв, це не легше, ніж підняти палицю Геркулеса або відібрати блискавку у Юпітера. **Різниця полягає насамперед у ставленні авторів до подій.** Порівняйте розповідь про останні дні Трої в поемі Гомера «Одіссея», передані в пісні аеда Демодока, та розповідь Енея. Головна відмінність у тому, що одна й та сама подія постає з різних точок зору учасників чи свідків цієї драми. Аед Демодок повністю на боці грецьких воїнів, їх він **славить, їм співчуває.** Еней сам є учасником цих трагічних подій, представником потерпілої сторони. Ті, хто для Демодока герої, для Енея - **вороги й насильники.** Його точка зору більше сповнена емоційних оцінок, психологічної напруги та переживань. Недарма Данте Аліг'єрі, автор «Божественної комедії», відправив Пірра й Одіссея в пекло за ту жорстокість та підступність, що вони проявили під час війни з троянцями.

Одісей, цар Ітаки, під час мандрів діє як допитлива, розумна, але **пересічна людина.** Його мета – повернутися на батьківщину, зустрітися з сином і дружиною.

Еней батьківщину втратив назавжди. Він діє як **політик, державний діяч.** Свою батьківщину він ще повинний здобути, відвоювати, побудувати.

Зміст другої частини твору

Книга сьома. Досягнувши гирла річки Тибру, Еней пливе по ній до лаврентійського царя Латина. Герой виряджає до нього послів пропонувати мир і просити дозволу побудувати нове місто в його країні. Латин прихильно приймає послів і, згідно з велінням богів, готовий видати за Енея свою дочку Лавінію. Але, бажаючи розладнати цю угоду, Юнона підбурює проти Енея спершу Амату, матір Лавінії, а потім рутульського царя Турна.

На влаштованому троянцями полюванні виникає суперечка поміж ними і латинянами. Амата і Турн викликають латинян на війну з троянцями. Численні племена з усіх частин Італії поспішають з'єднатись і виступити проти троянських військ.

**Ф. Бол. Еней
при дворі царя
Латина
1661-1663**

Книга восьма. Турн піднімає на війну людей землі Лації і посилає в Аргіріпу просити допомоги в Діомеда. З другого боку, бог річки Тибру Тиберін уві сні спонукає Енея укласти угоду з аркадським царем Евандром, що заснував на Палатинському пагорбі місто Паллантей. Евандр гостинно приймає Енея, обіцяє йому допомогу, запрошує взяти участь у святкуванні на честь Геркулеса, знайомить його з околицями. Тим часом Вулкан, чоловік Венери, на її прохання кує зброю для героя. Евандр пропонує Енеєві очолити етрусків, які щойно прогнали свого царя Мезенція, і дає йому чотириста вершників під проводом свого сина Палланта. Еней приймає від Венери викуту для нього зброю і милується щитом, на якому зображено майбутні подвиги і долю римлян.

Вулкан кує зброю для героя

Щит Енея

Книга дев'ята. Поки Еней перебував у Евандра, Турн, підохочуваний Юноною, нападає на троянський табір, очолюваний юним Асканієм. Нападник намагається спалити троянські кораблі, але Юпітер, на прохання Кібели, обертає кораблі на морських німф. Турн облягає щойно засноване троянцями місто. Друзі Ніс і Евріал наважуються пробитись з обложеного міста через рутульське військо і передати вісті Енеєві. Вони вночі пробираються через ворожий табір, але на світанку, оточені загоном вершників, гинуть героїською смертю. З наткнутими на списи їхніми головами рутули штурмують троянський табір. З обох боків гине багато воїнів, та Асканій проявляє себе як мужній воїн. Пандар з Бітієм, що стояли на варті біля міської брами, відчиняють її і, заманивши ворогів, багатьох із них убивають. Турн поспішає на допомогу і відганяє троянців, але згодом під їх натиском відступає до Тибру, перепливає його і повертається до свого війська.

Книга десята. Юпітер скликає раду богів, на якій марно намагається помирити Юнону з Венерою. Рутули знову нападають на троянців. Вступивши в союз з етруським воєначальником Тархоном, Еней повертається на тридцяти кораблях з численними військами союзників та б'ється з ритулами. Асканій здійснює вилазку з оточення і з'єднується з військами свого батька. Турбуючись долею Турна, Юнона відводить його з битви в місто Ардею. Тим часом у бій вступає Мезенцій і чинить великі спустошення в лавах троянців та етрусків. Зрештою Еней убиває його та його сина Лавса, і перемога залишається за троянцями.

Книга одинадцята. Еней добуває багаті трофеї та відсилає тіло Палланта до його батька Евандра. Тим часом приходять послы від Латина просити в Енея перемир'я для похорону вбитих. Обидві сторони ховають палих. Відряджені латинянами до Діомеда послы повертаються з відмовою допомогти їм. Цар Латин готовий просити Енея про мир, але Турн виступає проти цього. В цей час Еней з військом підходить до міста Лаврента. Турн посилає назустріч троянцям Мессапа і Камілла з кіннотою, а сам готує проти Енея засідку. Камілла в бою здійснює подвиги, але гине від Арунта, якого згодом, за вказівкою Діани, убиває німфа Опія. Рутули безладно тікають, після чого обидві сторони укріплюють свої табори.

- **Книга дванадцята.** Незважаючи на умовляння Латина і Аматі, Турн іде на двобій з Енеєм. Той приймає виклик і обоє підтверджують свої наміри битися на смерть один на один клятвами. Турнова сестра Ютурна, за намовою Юнони, підбурює рутулів почати замість того загальну битву, в якій Енея ранять. Зрадивши з цього, Турн іде в наступ на троянців. Еней, рану якого зцілює Венера, повертається в битву і довго шукає зустрічі з Турном. Цариця Аматі, гадаючи, що Турна вже вбито, вчиняє самогубство. Турн виходить на двобій з Енеєм і той після тривалого бою убиває свого головного ворога.
- *Тут написана Вергілієм історія обривається, оскільки він помер, не встигнувши завершити твір.*

**Поранений Еней.
Фреска. Помпеї**

Luca Giordano (1634–1705) Еней перемагає Турна

“Енеїда” – “Іліада”

Чимало відповідностей можна знайти, зіставляючи "Енеїду" з "Іліадою".

- І там, і там війна починається через жінок - відповідно Єлену й Лавінію.
- Еней у поемі Вергілія виконує ту ж функцію, що Ахілл в "Іліаді": вони найсильніші й найхоробріші з-поміж героїв.
- Зброю для героїв кує на прохання Фетіди і Венери, матерів-богинь, Гефест (Вулкан).
- В обох поемах війни, сутички призводять до двобоїв ватажків, і в обох випадках перемагають головні герої поеми, в обох поемах головні герої пригадують, що їхні супротивники вбили їхніх найкращих друзів (Патрокла й Палланта) і мстяться за загиблих, таки вбиваючи того ж Гектора та Турна. Щоправда, перед вбивством Турна Еней вагається, а після перемоги не знущається над тілом переможеного ворога.
- У творах Гомера й Вергілія великою є роль "божественної волі", втручання небожителів у справи смертних. Як в "Одіссей" Посейдон, так в "Енеїді" Юнона є запеклими ворогами відповідно Одиссея та Енея, а їхнє втручання в розвиток дії надає оповіді гостросюжетного забарвлення.

Франсуа Пер'є. Битва Енея з гарпіями

Еней – хто він?

Відповідь здається простою: головний герой поеми “Енеїда”. Але образу Енея притаманні риси, не характерні ідеальному епічному героєві. Еней бачив свою мету й знав, що потрібно робити, в чому полягає його обов'язок та щастя. В Енеєві зливаються особистісне й державницьке, що робить його новою людиною, а відтак і трансформує образ Енея як античного героя епосу в образ політика, державного мужа, а вже потім - воїна. Він – віруюча людина. Еней постає у своїй вірі не лише як людина долі, а й як людина бога. Для нього божественна воля є законом. Деякі дослідники у цьому сенсі порівнюють Енея з біблійним Авраамом, підкреслюючи тим самим богообраність Енея та його шлях як родоначальника й будівничого величі Риму. Автор обриває оповідь у момент вбивства Турна Енеєм і залишає читача в точці найвищої емоційної напруги. На думку В. Топорова, «з кращим своїм героєм Вергілій розлучається в момент найгіршого його вчинку: слава невідворотної долі проспівана, слава людині обірвана на півслові». А чи вартий фатум слави? Чи варте відродження смерті? Чи не буде облудним майбутнє? Усією своєю творчістю Вергілій відповідає: «Варте». Проте великому митцеві не було дано зазирнути за межу свого часу і побачити занепад Римської епохи та римської слави. Це вже за межею бачення Вергілія. Він назавжди залишився співцем божественної величі Риму.

Виходячи з провідної думки поеми (звеличення Риму) головним героєм поеми Вергілія є не Еней, а Рим, оскільки поема писалася з метою звеличення Римської держави. А Еней є ідеальним римлянином. Недарма автор для характеристики Енея вживає епітети «благочестивий», «побожний». Під цими словами слід розуміти і те, що він є щирим шанувальником богів, зразковим громадянином з високим почуттям обов'язку, ніжним сім'янином, людиною справедливою і жалісливою до інших. Еней, на відміну від Гомерового Одиссея, покірний головному богам Юпітеру, він прагне якнайшвидше виконати його волю. У покорі вищій волі, крім іншого, втілилися характерні риси християнської моралі, що поступово формувалися в Римі.

Домашнє завдання

1. Відповісти на запитання на с. 113 підручника.
2. Скласти сенкан “Еней”.

